

HET MEMORIEBOEK VAN PASTOOR ROGER NOTTINGHAM VAN DE GENTSE SINT-NIKLAAS-PAROCHIE (1657-1690) - Vervolg

283. - Op 21 februari 1680 werd besloten het grote orgel te laten overbrengen van de zuidelijke beuk van de kerk waar het tot nu toe stond naar het doksaal in het schip van de kerk, tot groter gemak van de organisten. Schrijnwerker Philippus Wauters voerde dit werk uit.

284. - Op 4 maart 1680 werd een overeenkomst gesloten tussen de pastoor, de kerkmeesters en de dismeesters enerzijds en orgelbouwer Nicolaus Langhe anderzijds om twee orgels te maken, een groot en een klein, en ze in de genoemde orgelkast te plaatsen voor de prijs van 800 florijn op deze ene voorwaarde dat ze allebei vóór einde augustus zouden afgewerkt zijn en voldoening geven. Aan deze voorwaarde voldeed Langhe niet hoewel hij op 3 april van dit jaar 200 florijn ontvangen had als eerste van drie afbetalingen. Hij voltooide zijn werk slechts op 7 september 1682 en maakte het op die dag over aan de pastoor en de kerkmeesters nadat ze goed bevonden waren door vier organisten en de dominicaner pater Wijckaert, expert in muziek.

285. - (f° 135) In 1680 werden meerdere herstellingen uitgevoerd in onze kerk. Zo werd op 12 juni begonnen met de herstelling van het op instorten staande gewelf aan de noordkant bij de kapel van de familie van D. Joannes d'Ooghe. Het werk was voltooid op 25 juli, niet zonder grote kosten voor de kerk. Op 20 augustus werd begonnen met de algehele herstelling van alle gewelven vooraleer ze te witten. Het werk was voltooid op 26 september inclusief het witten en het zwarten van de onderste gedeelten. Dit gebeurde op kosten van de pastoor. Eveneens op zijn kosten werd op 23 september een venster gestoken in de tot hiertoe blinde doopkapel. Het was een gebrandschilderd glasraam, aan de markt-zijde voorzien van koperdraad om het te beschermen tegen beschadiging door kinderen. Op 24 september werd een nieuw houten altaar opgesteld in de kapel van het H. Kruis wat twee dagen werk vroeg. Terzelfdertijd werden drie houten deuren geplaatst, één aan het koor en één aan iedere zijde ervan. Altaar en deuren waren gemaakt door meester Matthias Van Beveren, een Antwerps beeldsnijder. Dat veroorzaakte een grote rel omdat het contract aangegaan met de pastoor en de kerkmeesters niet nagekomen werd wat de breedte van de deuren noch de grootte van het altaar betreft. Om dit geschil bij te leggen werden op kosten van de partijen vier meesters in de arm genomen, twee uit Brugge voor de pastoor en twee uit Dendermonde voor Van Beveren. Eensgezind oordeel-

den zij op 18 november dat Van Beveren zijn contract niet nagekomen was noch dat hij voldaan had aan de wil van de contractanten. En dus besloten de pastoor en de kerkmeesters de drie genoemde deuren te laten verwijderen op kosten van Van Beveren en ze te laten hermaken in de voorgeschreven vorm. De zaken bleven echter zoals ze waren en zo kwam het dat hij de 22e naar Antwerpen vertrok zonder afscheid te nemen van de pastoor en de kerkmeesters.

286. - Op 5 mei 1681 (sic) werd het koor van onze kerk met nieuwe tegels bevoerd en op 7 juli 1680 (sic) het transept met oude tegels van een kleiner formaat en dit op kosten van de pastoor. *In margine* : zoals ook de vloer in het schip van de kerk opgehoogd werd.

1681 is vermoedelijk een verschrijving voor 1680.

287. - In dat jaar liet D. Joannes De Potter, kerkmeester en groot weldoener van onze kerk op zijn kosten een marmeren altaar plaatsen in de kapel van de H. Amandus patroon van de timmerlui. Terzelfdertijd schonk hij een glasraam van 300 en meer florijn voor dezelfde kapel en een altaar van 1200 florijn. Hij legateerde ook nog 600 florijn om een marmeren tabernakel voor het Allerheiligste op te richten, maar aangezien die som daarvoor te gering was besloten de pastoor en de kerkmeesters daarvoor een prachtig tabernakel in hout te laten maken, waarvoor zij de toelating vroegen in een verzoekschrift gericht aan Ill. & R. D. de bisschop. Zijn beslissing wordt eerstdaags verwacht.

288. - Juli 1680. D. Potter voornoemd fundeerde ten eeuwigden dage vier plechtige jaargetijden, respectievelijk voor zijn vader, zijn moeder, zijn zuster en hemzelf telkens met drie pozen gelui van de drie klokken, met muziek tijdens de dienst en processie naar het graf en met broodbedeling. Die kerkdiensten moesten gebeuren in aanwezigheid van de wezen, zowel jongens als meisjes, die met een aalmoes voor een totaal bedrag van 12 florijn moesten bedacht worden.

289. - (f° 136) Op 9 september 1680 stierf D^{la}. Magdalena Schauthet, g. d. Bij testamentaire beschikking wenste zij begraven te worden in de kerk van de paters recollecten maar met een plechtige uitvaartdienst in de parochiekerk waarna de paters voornoemd het lichaam processiegewijs naar hun kerk moesten brengen om het aldaar te begraven in het graf van haar voorouders. De paters weigerden dit te doen. Met de bedoeling hen daartoe te dwingen bekleog de pastoor van Sint-Niklaas zich bij de officiaal. Die dagvaardde de paters die in hun zienswijze volhardden. Daarop gaf de officiaal bij vonnis aan de pastoor het bevel het lichaam in zijn kerk ter aarde te bestellen wat na een plech-

tige dienst gebeurd is in de kapel van Sint-Jan ofte doopkapel.

De uitvaart die op 11 september plaats vond, behoorde inderdaad tot de plechtige soort en kostte dan ook een hele bom geld : 15 florijn voor de dienst met processie van de clerus en vigilie, 24 florijn voor 8 pozen met de drie klokken, 6 fl. voor de rouwkleden waarmee heel het koor behangen was, 3 fl. en 12 stuivers voor de 'musick ordineer' met de psalm 'Miserere', 1 fl. en 10 stuivers voor twee vanen, 4 fl. en 16 stuivers voor de beste ornamenten aan het altaar, 1 fl. en 10 stuivers voor de kaarsen aan de lijkbaar; voor de twee standaarden, die van O. L. Vrouw en die van de H. Anna werd niets aangerekend. Haar uitvaart kostte aldus 56 florijn en 8 stuivers, zonder de 3 florijn voor de sepulture in de doopkapel en de 2 florijn van het loon van de grafmaker. Voor de dertigdaagse missen werden 10 stuivers gerekend per mis¹²⁹.

290. - In het jaar 1681 werd haar jaargetijde gecelebreerd. Zij legateerde aan het Allerheiligste Sacrament twee juwelen van goud met edelstenen bezet die samen met 64 parels – ook haar schenking- aan de monstrans gehangen werden.

291.- Zo ook schonk Magdalena De Clercq, jonge dochter, aan het Allerheiligste een vergulde zilveren keizerskroon met een waarde van 72 florijn om bovenaan de monstrans aan te brengen.

292. – 13 juli 1680. Dla. Joanna De Hamey, jonge dochter, deed hetzelfde. Zij schonk een klein verguld zilveren kruis met een edelsteen bezet om aan de monstrans te hangen. Op haar kosten werd daarenboven onze ciborie gerepareerd en verguld en bovenaan van een pixis voorzien voor het H. Oliesel der ziekenzalving. Dit laatste tot groter gemak van de bedienaars. De reparatie heeft 21 florijn en 15 stuivers gekost.

Een pyxis is een kleine kelkvormige doos waarin vandaag de dag de hosties naar de zieken gedragen worden.

293. - Op 5 december 1680, de vooravond van het feest van Sint-Niklaas deed de pastoor in het priesterkoor op zijn kosten vier grote koperen kandelabers plaatsen. Ze waren in Antwerpen gekocht voor 70 florijn. Hun voetstukken kostten 24 florijn, alleen maar voor het hout en het werk, en 12 florijn om ze te schilderen. Dit gebeurde zonder enige tussenkomst in de kosten vanwege de kapittelheren.

294. - Dit jaar werd het feest van Sint-Niklaas en zijn octaaf plechtig gevierd; de eerwaarde heren pastoors van de stad zongen de mis. Dit gebeurde ook zo in 1681.

295. - Op 8 januari 1681 verscheen voor het eerst hier te Gent de vreselijke komeet die daarvoor en daarna in heel de wereld te zien geweest is, steeds in westelijke richting. Veel disputen werden daarover gehouden onder geleerden en leken. Zij verschaften een dankbare materie in de verkondiging van het woord Gods om de zondaars tot bekering aan te zetten.

Die komeet werd later naar Halley genoemd, de Engelse astronoom die haar baan berekende en in 1705 voor het eerst een rationele verklaring van het verschijnsel gaf.

296. - (f° 137) Op 10 maart 1681 werd een aanvang gemaakt met de scheiding van het vertrek boven de sacristie gelegen, in een kamer passend voor de kapittelheren en een dienstig als vergaderlokaal voor de kerkmeesters en dismeesters. Het werk was af op 25 april en betaald door de pastoor zonder dat het kapittel daar iets toe bijdroeg of toch zeer weinig.

297. - Op 12 juni heeft de pastoor de dienst gecelebreerd tijdens het octaaf van het Allerheiligste en het besloten met een processie, in aanwezigheid van de Raad van Vlaanderen.

298. - 15 juni 1681. Ill. D. graaf Albertus de Hornes, voorheen proost van het Sint-Baafskapittel en verkozen bisschop van Gent nam bezit van zijn bisdom per procuratie door deken Rans. Op 21 dezer, nog geen bisschop gewijd, deed hij om 3 uur 's namiddags zijn plechtige intrede in de stad vergezeld van de abt van Sint-Pieters, die van Drongen en die van Baudelo. Hij werd gewijd de 22e juni in het schip van de Sint-Baafskathedraal aan een altaar opgericht vóór de ingang van het koor. De aartsbisschop van Mechelen was de bisschop-consecrator geassisteerd door de bisschop van Brugge en die van Antwerpen, in aanwezigheid van de vier (sic) genoemde abten, de Raad van Vlaanderen, de magistraat, de adel, de seculiere geestelijkheid en de pastoors. Hij onthaalde allen, diezelfde dag nog op een schitterend festijn waarin de rangorde nochtans niet exact geëerbiedigd werd. Dit gebeurde in het bisschopshuis op de verdieping, waar hij van drie kamers één grote had gemaakt door twee scheidingsmuren te laten wegbreken wat vóór hem ook Ill. & R. D. Grobbendoncq, allerzalgste memorie, had laten doen. Op 12 december 1681 van hetzelfde jaar, zijnde de derde zondag van de Advent diende hij in onze kerk het Vormsel toe aan 250 kinderen wat hij ook op de andere zondagen van de Advent in de andere parochiekerken gedaan heeft en op 15 december bracht hij een bezoek aan het klooster van de Engelse nonnen van onze stad met de pastoor van Sint-Niklaas als tolk.

Albert de Hornes werd geboren op 25 februari 1642 als zoon van graaf Philippe-Lamoral de Hornes en gravin Dorothee d'Arenberg. Op 5 november 1672 werd hij benoemd tot proost van het Gentse Sint-Baafskapittel en in die hoedanigheid was hij driemaal vicaris-generaal tijdens een sedisvacatie, nl. na de dood van bisschop d'Allamont, bisschop van Horenbeke en bisschop de Grobendonck. Karel II benoemde hem tot bisschop van Gent op 10 september 1680 en paus Innocentius XI bevestigde die benoeming op 13 januari 1681. Met zijn 38 jaar was hij op één na de jongst benoemde bisschop van Gent. Zijn 8-jarig verblijf in die stad maakte dat hij met de directe omgeving en de naaste medewerkers van de bisschop voldoende vertrouwd was om efficiënt met de uitoefening van zijn ambt te beginnen. Hij stierf op 4 juni 1694 te Gent¹³⁰.

299. – 26 juni 1681. Gevolg gevend aan een smeekbede van Zijne Doorluchtigheid evenals van de stadsmagistraat arriveerde te Gent eerwaarde pater kapucijn Marcus Aviano, Italiaans van natie en geboren Venetiaan. Hij was een beroemd man die geweldige wonderen en mirakels verrichtte en kreupelen, blinden, bezetenen en al wie onder een gebrek gebukt ging met zijn zegen en absolutie hielp. Door zijn toedoen kondigde de paus een jubileum af waardoor men hier, in Gent, een volle aflaat kon verdienen. De Algemene Communie die daarvoor vereist was moest in de Sint-Baafskathedraal gebeuren en het waren er 80.000 die tot de heilige tafel naderden. Een exact getal is dit niet omwille van hun groot aantal en het gering aantal officiërende priesters. Op bevel van de bisschop was er op donderdag 26, vrijdag 27 en zaterdag 28 juni in iedere parochiekerk een lof met de zegening van het Allerheiligste en met nadien een predikatie over het boetesacrament en de bekering tot God van de zondaars. Op vrijdag 27 juni gaf hij (Aviano) vanop een hoog podium op de vrijdagmarkt zijn zegen en absolutie, éénmaal in de voormiddag om 10 uur en éénmaal in de namiddag om 3 uur. Hij deed dit ook 's anderendaags op hetzelfde uur, op hetzelfde overvolle plein met mensen aan alle vensters en op de daken van de huizen. Hij genas dagelijks talrijken met zijn zegeningen, lijders aan graveel, aan liesbreuken, bezetenen en ook anderen. Hij spoorde iedereen aan – in gebroken Frans – tot een oprecht berouw over zijn zonden die een grove tekortkoming zijn tegenover een zo goedertierende God en ging daar altijd in voor met zuchten en tranen vooraleer zijn zegen uit te spreken en de absolutie te geven. Zaterdagnacht ging hij naar Brugge waar hij de gehele zondag verbleef. De maandagochtend was hij rond 9 uur terug in Gent waar hij op de vrijdagmarkt om 11 uur voor de laatste keer zijn zegen gaf. Vandaar ging hij naar Dendermonde met de koets waarin hij gewoonlijk reisde om niet in de verdrukking te komen, voorafgegaan door enkele paters en soldaten om de weg voor hem vrij te maken. Met de massa breukbanden konden een aantal genezen hernialijders drie grote korven vullen en naar het klooster van de kapucijnen

brengen. Zo kon ook een hele schare kreupelen een grote wagen vullen met hun stokken en krukken en naar het klooster van de kapucijnen voeren.

Aviano was een man van 48 jaar, kaalhoofdig, rijzig van gestalte, beminnelijk van voorkomen, eenvoudig van conversatie, sober en streng van levenswijze. Niettemin werd veel gedebatteerd over de waarachtigheid van de mirakels die hij verrichtte, velen immers vielen later terug in hun oude kwalen. Maar zoals de Farizeeërs en schriftgeleerden morden tegen Christus zo weerstaan de slechten aan de goddelijke kracht door te ontkennen wat gebeurd is door toedoen van het waarachtig en levend geloof van Zijn dienaars waaraan Aviano al zijn mirakels toeschreef. Hij verzekerde allen dat anderen nog grotere wonderen kunnen verrichten als zij maar doordrongen zijn van dit levend geloof. Hij keerde naar Italië terug langs Duitsland, waar hij insgelijks talrijke mirakels verrichtte en arriveerde in zijn klooster te Venetië in het begin van januari 1682.

*Marcus van Aviano*¹³¹ is de kloosternaam van Carlo Cristofori geboren op 17 november 1631 te Aviano (Italië, Provincie Friuli) dat toen tot de dogenstaat Venetië behoorde. Zoals gebruikelijk bij de minderbroeders wordt de kloosternaam gevolgd door die van de geboorteplaats. Hij trad in bij de kapucijnen in 1648 en werd priester gewijd op 18 september 1655. Zijn oratorisch talent en zijn ascetische levenswandel maakten van hem een gegeerde predikant die in heel wat steden van Europa optrad. In die predikaties en in zijn geschriften waren de hoofdmomenten steeds de liefde en het berouw. In al de grote militaire confrontaties van het einde van de 17e eeuw tussen de christelijke legers en de Turken was hij aanwezig van de ontzetting van Wenen in 1683 tot de verovering van Belgrado in 1688. Zijn charismatische verschijning zal bij die gelegenheden wel niet zonder belang geweest zijn. Hij stierf te Wenen op 13 augustus 1699 en kreeg op zijn sterfbed het bezoek van keizer Leopold, wiens vriend en geestelijk leidsman hij was. Zijn naam is nog altijd de laatste doopnaam die een Habsbursse telg in het doopsel meekrijgt. Dat is ook het geval geweest voor de laatste doopnaam van Amedeo en Joachim, de twee zonen van Prinses Astrid. Toen hij in 1681 in de Spaanse Nederlanden arriveerde was zijn faam als wonderdoener in heel Italië en Beieren al gevestigd¹³². De gebeurtenissen op de vrijdagmarkt te Gent werden door Gillis Le Plat op een schilderij geconterfeit dat in het Bijlokemuseum bewaard wordt.

Het kerkelijk jubileum(jaar) werd voor het eerst plechtig afgekondigd door paus Bonifacius VIII in 1300. Hij verleende toen een volle aflaat aan iedere pelgrim die dat jaar naar Rome zou komen en er zou communiceren in bepaalde daarvoor aangeduide kerken. Aanvankelijk bedoeld om iedere 100 jaar gevierd te worden maakte paus Clemens VI er om de 50 jaar van en paus Paulus II, in 1375, om de 25 jaar. De paus kon ook om bepaalde redenen een Buitengewoon Jubileum afkondigen voor andere plaatsen als Rome zoals toen voor Gent gebeurd is.

Voor de heen- en terugreis naar Brugge, die 's nachts gebeurd is, heeft Aviano hoogstwaarschijnlijk van de barge gebruik gemaakt.

300. – (f° 138). In de maand Juli 1681 kwam onze parochie in een moeilijk parket terecht door de aankoop - voor 24.000 florijn - van een huis gelegen in de veldstraat en eigendom van Abraham van Hoobroeck, heer van Asper en Zinghem. Die aankoop gebeurde nl. door N. Moreau, procureur van de tweede schepenbank, in naam van de zusters Ursulinen. De pastoor, de kerkmeesters en de notabelen van de parochie tekenden daartegen verzet aan bij de heren van de magistraat. Zij compareerden voor hen een eerste maal op 12 juli met de eis dat zij Moreau zouden verbieden het huis aan de Ursulinen over te dragen of hen in het bezit ervan te laten komen aangezien keizer Karel verboden had dat iemand in de stad een huis zou kopen met de bedoeling het in de dode hand te laten vallen en dat was de heimelijke bedoeling van Moreau. Daarin gestuit door de pastoor en de kerkmeesters wou hij hen het huis verhuren wat de schepenen verhinderden door een verbod uitgevaardigd de 18e van deze maand. Desondanks stelden de pastoor en de kerkmeesters vast dat Moreau op een sluwe manier de nonnen heimelijk het huis liet betreden. Daarop gingen zij op 22 juli voor de tweede maal bij de heren van de magistraat met de vraag wanneer zij dit zouden gaan vaststellen en de weerspannige Moreau straffen. Zij overhandigden een verzoekschrift aan de schepenen gericht aan Zijne Majesteit en aan de gouverneur van België om dit te beletten. De schepenen stemden daarmee in en sloten er zich bij aan. De pastoor en zijn notabelen compareerden op 7 augustus voor de derde maal voor de schepenen met een tweede addendum onder correctie omdat zij zich bezorgd maakten over het verblijf van enkele nonnen in het kwestieuze huis. Zij hadden er namelijk de tuinman van het klooster opgemerkt. Een afvaardiging van de magistraat heeft hem weggestuurd met de nodige dreigementen voor het geval zij hem daar nog zouden aantreffen. Nauwelijks was dit gebeurd, uit voorzorg en voor alle zekerheid, toen op 26 september 1681 besloten werd een algemene vergadering te houden, collatie genoemd, om de subsidies voor de koning te stemmen. De pastoor en zijn kerkmeesters benaderden meerdere mensen van de geplande collatie om hen van de billijkheid van hun argumenten te overtuigen. Hij deed dit eerst met ieder afzonderlijk en daarna voor allen gezamenlijk waarbij hij hen het verzoekschrift voorhield om het met hun goedvinden aan Zijne Majesteit te bezorgen. Zij hechtten hun goedkeuring aan de bede dat nooit aan de hiervoor genoemde nonnen de toelating zou gegeven worden zich in de Sint-Niklaasparochie te vestigen. Aldus werd met algemeenheid van stemmen, geen enkele uitzonderd, besloten in die zin een schrijven aan Zijne Majesteit te richten. De enigen die opwerpingen gemaakt hebben waren de schepenen van het Brugse Vrije, die de Ursulinen gunstig gezind waren. En zo bleef de situatie van het huis zoals

zij was. Het werd tot hertoe aan niemand verkocht noch verhuurd. Het diende als verblijfplaats voor de gouverneur van België, de prins van Parma, die er met de adel zijn hof hield van 29 december 1681 tot 10 januari daaropvolgend. Op kosten van de stad werd dit huis toen van wandtapijten, meubilair en ander noodzakelijk huisraad voorzien. Dit was één van de argumenten om het samen met de aanpalende huizen niet in de handen van de genoemde nonnen te laten vallen.

In margine (f° 139): 21 februari 1687. Toen de pastoor, de kerkmeesters en de notabelen hoorden dat de genoemde nonnen bij het verstrijken van de huurceel van D. Gellinck (*die dus blijkbaar dit huis gehuurd had*) opnieuw van plan waren erin te trekken verzetten zij zich daartegen. Zij compareerden voor de heren van de magistraat en zich beroepend op de precedenter verzochten zij hen dat hoe dan ook te beletten. Die beloofden daarvoor te zullen zorgen en verzekerden hen daarenboven dat zij zich geen zorgen hoefden te maken aangezien de nonnen (*de zaak beu*) het huis van koopman de Wale gekocht hadden (*dat niet in de Sint-Niklaasparochie zal gelegen hebben*).

301. – Op 5 augustus 1681 begon D. Guilielmus Deurmael voor het laatst de rekeningen van de kerk over te leggen. Hij sloot ook de rekeningen af van de armendis, waarmee hij vroeger begonnen was, zoals wij al genoteerd hebben. Dit werk werd verder gezet op 7, 8, 9, 13 en 18 augustus, telkens in twee vergaderingen per dag. Op die laatste dag sloot hij ook de rekening af van de broederschap van het Allerheiligste Sacrament en van de vacante kapelanijen maar niet van die van de H. Maagd Maria.

302. - Op 1 oktober 1681 om half drie in de ochtend ontsliep in de Heer van alle sacramenten voorzien R. D. Joannes Gheeraerts kanunnik van onze kerk, koninklijke kapelaan en protonotarius apostolicus, geboren in onze parochie. Met een uitzonderlijke ijver leidde hij onze kerk in de geschillen waarmee de heren van het kapittel sedert de translatie van 1614 haar het leven zuur gemaakt hebben. Op een rustige manier deed hij aan onze kerkfabriek toekomen wat haar volgens de artikels van de translatie van de grote vruchten van ieders beneficie in de schoot moest vallen; in de eerste plaats van zijn eigen prebende (*Zie volgnr. 172*). Op een handige manier heeft hij het ernstig geschil bijgelegd dat 30 en meer jaren aangesleept heeft tussen de pastoor en de kerkmeesters enerzijds en de dismeesters anderzijds (*Zie volgnr. 266*). In de processen door de proost, de deken en de andere kapittelheren tegen de kerk gevoerd, is hij die laatste zeer behulpzaam geweest. De kapel van Sint-Veerle in onze kerk heeft hij optimaal uit haar asse doen herrijzen, haar prachtig laten decoreren en haar laten begiftigen door zijn ongehuwde zusters Anna en Isabella, g. ds. die aldaar hun jaargetijden en die van hun ouders bij testament gefundeerd hebben en waar

hij ook hetzelfde deed met zijn eigen jaargetijde. Bij leven zal hij ook wel gefundeerd hebben in het gedeelte van de Sint-Veerlekapel dat tot het kapittel gerekend wordt zoals zijn zusters gedaan hebben in het gedeelte dat tot de kerk behoort. Die laatsten hebben met een jaarlijkse som van 18 florijn een persoon gedoteerd om na hun overlijden die kapel van ornamenten te voorzien zoals zij ook zullen bijdragen voor de versiering van het hoogaltaar langs de persoon om die daarvoor zorgt. In deze kapel werd hij op 2 oktober plechtig begraven in een bakstenen grafkelder. Hij was een man van een scherp oordeel, van een goede levenswandel, vooruit bikkend in al zijn ondernemingen, schrikwekkend voor de boosaardigen, innemend voor de goede mensen en door hen zeer geliefd.

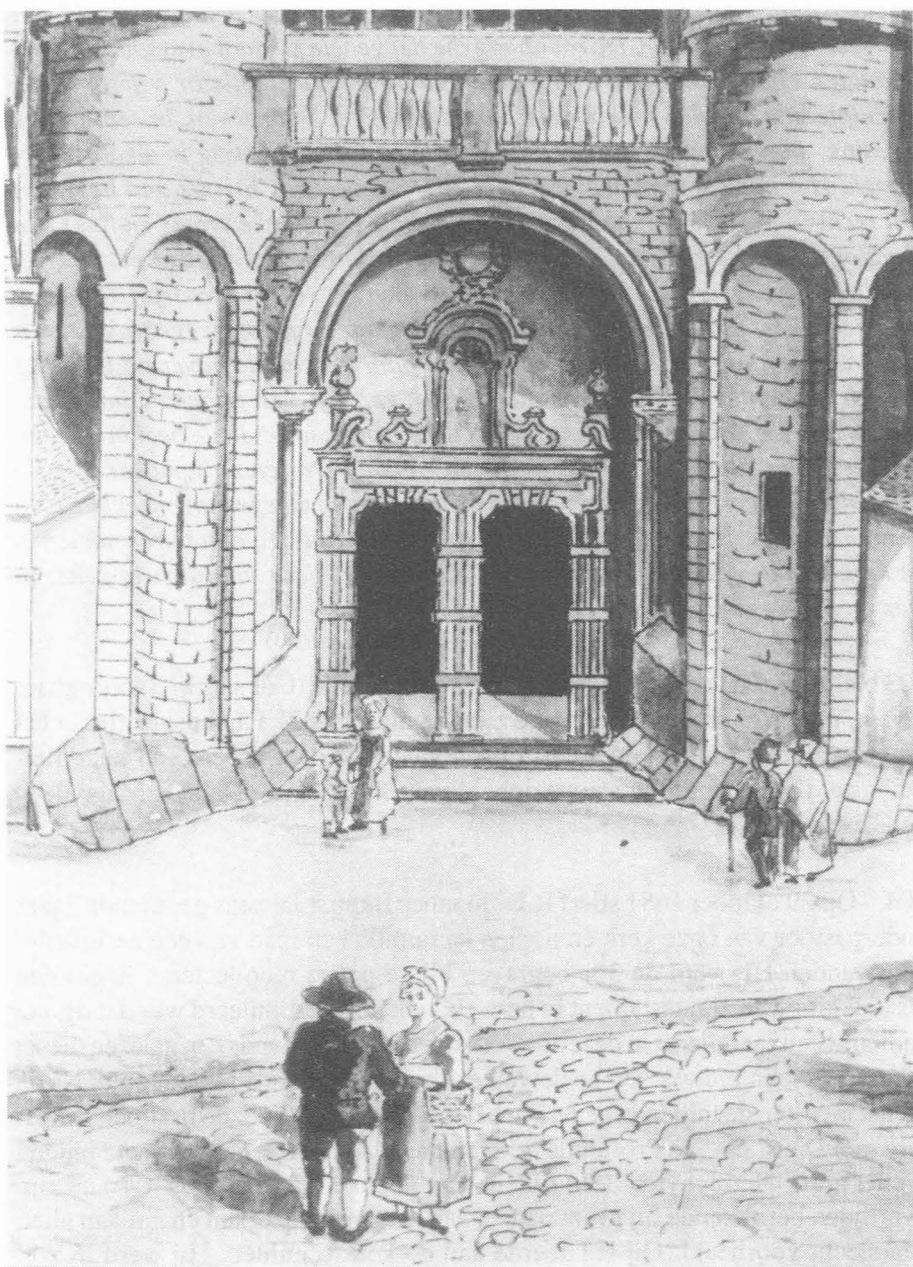
303. – (f° 140) Op 6 oktober 1681 begon in opdracht van de pastoor en de kerkmeesters de geschikte aanpassing en decoratie van het kerkportaal versus de korenmarkt. Tegen de middelste pijler werd eertijds - in 1621 - een beeld van Sint-Veerle geplaatst dat er nu beschadigd en verminkt bijstaat. Op de hiervoor genoemde datum (*de viering van de translatie van dit heiligenbeeld*) werd het verwijderd om door een fatsoenlijker vervangen te worden zij het niet op dezelfde plaats. De pastoor had de kanunniken daarvan in kennis gesteld in een vergadering van het kapittel op 6 september 11. door hen het model van het nieuwe portaal te tonen.

Niettemin kregen zij (*pastoor en kerkmeesters*) op de 18e dezer om 7 uur 's avonds door hun toedoen een klacht toegestuurd uitgaande van de Raad van Vlaanderen waarop zij de 20e geantwoord hebben verwijzend naar de ontoereikendheid van hun argumenten. De kapittelheren bleven op hun standpunt staan en stuurden op 3 november officier (*medewerker van de baljuw*) Van der Straeten naar het portaal om tegenmaatregelen te nemen. De pastoor en de kerkmeesters antwoordden daar op 5 november op met de verwijzing naar een artikel van de translatie waarin gestipuleerd is dat bij eventuele geschillen de bisschop van Gent - mits instemming van beide partijen - als scheidsrechter moet optreden zonder mogelijkheid van beroep. Op 16 december compareerden beide partijen voor de bisschop in zijn paleis en werden afzonderlijk gehoord. Voor het kapittel waren dit de proost en de deken en voor de andere partij de pastoor en de kerkmeesters. De eersten bleven hardnekkig op hun standpunt staan. De bisschop verschoof zijn uitspraak naar een later tijdstip. Daarop legde de voorzitter van de Raad van Vlaanderen het geschil in de handen van Ampl. D. raadsheer Van der Brugghe fungerend als commissaris die de zaak beslechtte in het voordeel van de kapittelheren. Dit verwekte groot schandaal en het verzet van de pastoor en de kerkmeesters. Zie de maand maart 1682. (*volgnr. 308*) *De aanpassing van dit westportaal deed het oorspronkelijk Gotisch uitzicht ervan verloren gaan. Het werd een barok portaal (Afb.6). Het oorspronkelijke*

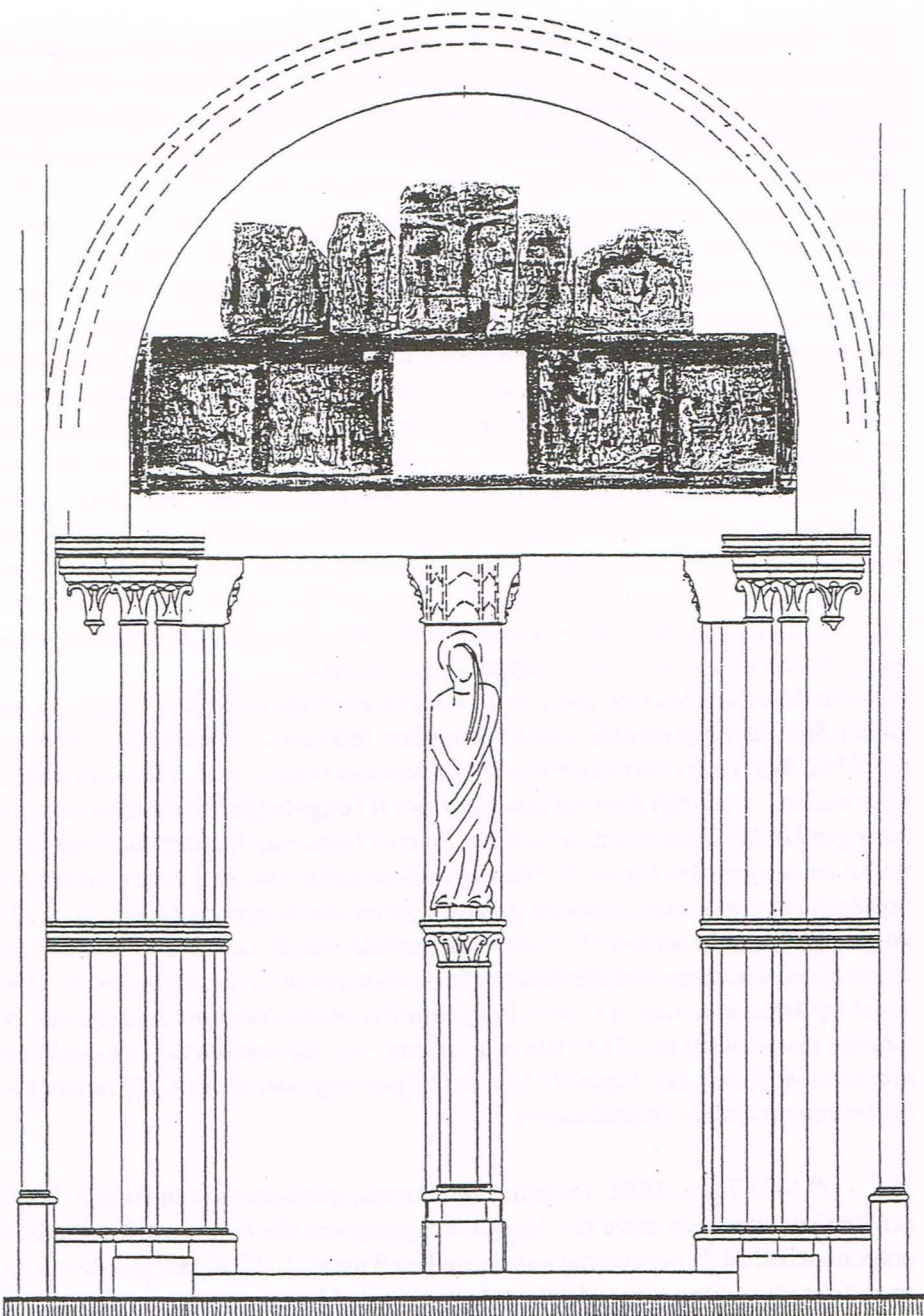
portaal had twee doorgangen, iets nauwer en iets hoger dan de huidige, gescheiden door een middenpijler waartegen op een console een groot beeld van Sint Veerle stond (Afb. 7). De rondboog die het gehele portaal overspande bleef behouden. In het boogveld stonden onderaan naast elkaar vijf omlijste gesculpteerde panelen met bijbelse voorstellingen. Daarboven, in een tweede geleding, stonden eveneens vijf panelen die zonder omlijsting in elkaar overgingen. Het middelste paneel was een afbeelding van Christus aan het kruis met rechts van Hem de kerk gesymboliseerd als een slanke vrouw en links een synagoge voorgesteld als een oude gebogen vrouw met afgewend gelaat. Het gehele boogveld verdween achter een bakstenen metselwerk waarbij de onderste geleding ter plaatse bleef op het middelste paneel na dat weggebroken werd om plaats te maken voor een beeldnis. De panelen van de bovenste geleding werden los achter dit bakstenen metselwerk geplaatst en naar de binnenkant van de kerk toe, aan het zicht onttrokken door een muurtje. In de beeldnis kwam een beeld van Sint-Veerle en erboven een van de Verrezen Zaligmaker ¹³³ (zie 309)Dit beeld van Sint-Veerle zullen de kapittelheren meegenomen hebben toen de unie met Sint-Niklaas – in 1783 – verbroken werd en zij hun intrek namen in de kerk van de jezùieten waarvan de Societeit 10 jaar voordien opgeheven was¹³⁴.

303 bis. - Op een los blaadje, gedateerd 30 december 1681 schrijft Nottingham (en hij ondertekent het stuk) dat te zijnen huize Dla. N. Hubens, begijn in het groot begijnhof, bij testament 50 florijn gaat legateren ter ere van het Allerheiligste. Dit gebeurde in aanwezigheid van Barbara Van Dale en Magdalena de Clerck.

304. - Op 29 oktober 1681 stierf R.D. Joannes Baptist Jansens gedurende 7 jaar onderpastoor van onze kerk en nadien kanunnik, een man van een eerlijke levenswandel. Hij werd de 30e begraven bij de paters recollecten volgens een beschikking van zijn testament in hetwelk ook nog gestipuleerd was dat de dag nadien als uitvaartdienst in dezelfde kerk om 8 uur 's ochtends een gelezen dienst moest gecelebreerd worden op dewelke zijn familie diende uitgenodigd. Na de dienst moesten de minderbroeders in het midden van de kerk de psalmen 'Miserere mei Deus' en 'De Profundis' zingen en de celebranten de collecte bidden bij het graf. 'Hetrochytus' (?) tijdens zijn leven en 'letrochytus' (?) na zijn overlijden berokkende hij groot nadeel aan de parochiekerken en gaf aan allen een slecht voorbeeld. Hij legateerde aan de kerk 6 gulden. Hij werd in zijn kanunnikdij opgevolgd door onze parochiaan R. D. Herkelbaut, priester, krachtens een aanstellingsbrief van Zijne Katholieke Majesteit.

Afb. 6. Het westportaal van de Sint-Niklaaskerk. Detail van een 19e eeuwse aquarel uit de atlas Goetghebuer L 83-9 (SAG. Foto C. Hourez). De lege beeldnis getuigt van de toestand vóór 1844. (F. De Smidt f.s.C. Het westportaal van de Sint-Niklaaskerk te Gent. Brussel 1970).

Afb. 7. Oorspronkelijk uitzicht van het westportaal van de Sint-Niklaaskerk (naar F. De Smidt). De bovenste geleding van het boogveld is een reconstructie.

305. - Op 26 november 1681 deed de Gentenaar Judocus Goethals zijn plechtige intocht in de stad als primus van de filosofie van de universiteit van Leuven. Hij werd voorafgegaan door een praalwagen die de stad voorstelde en waarop de leerlingen van de lagere klassen van het college van de paters augustijnen met lauwerkransen (*in de hand ?*) gezeten waren. De leerlingen van de drie hogere klassen eveneens met lauwerkransen reden te paard. Hijzelf was te paard gezeten met een lauwerkrans op het hoofd en een lauwertak in de hand. Twee rijen burgers omstuwden hem al juichend. Zij werden gevolgd door drie koetsen van zes paarden, twee van vier paarden en vijf van twee paarden, waarin zijn bloed- en aanverwanten, geestelijke en wereldlijke waardigheidsbekleders gezeten waren. Bij zijn intrede in de stad luidden de drie grote klokken van het stadhuis. Dit gebeurde opnieuw toen hij het stadhuis betrad na het 'Te Deum' bijgewoond te hebben in de kerk van de paters augustijnen. Toen hij van daar naar zijn ouderlijk huis ging voor een heerlijk glas wijn werd de grote stads-klok geluid in samenklank met al de andere klokken van de stad. De magistraat schonk hem een groot zilveren wasbekken en een daarbij horende schenkan met een waarde van 600 florijn. Hij had immers rijke ouders, parochianen van Sint-Salvator. De derde in deze universitaire wedstrijd was eveneens een Gentenaar, oudleerling van het bisschoppelijke seminarie.

Judocus Goethals was de zoon van Judocus en Joanna Wallaert, geboren te Gent (Sint-Jacobsparochie) op 5 september 1662 en overleden op 15 december 1742. Zijn vader was een succesrijk koopman in lijnwaad. 'Hij had immers rijke ouders' ... schrijft Nottingham waarmee hij ongetwijfeld het ontbreken van baar geld in het present wil verklaren. Primus Hubertus Raellen had vier jaar voordien een pronkbeker en 360 florijn cadeau gekregen. Zijn vader zal het als hoedenmaker wel niet zo breed gehad hebben als koopman Goethals. (Zie volgnr. 253). Judocus Goethals was oudleerling van de Latijnse school van de augustijnen waardoor ook die deelachtig werden aan de eerbetuigingen. In 1704 werd hij kanunnik van het Sint- Baafskapittel maar bleef als hoogleraar te Leuven doceren tot in 1713. Van dan af aan was hij residerend kanunnik tot aan zijn overlijden. Op 4 april 1732 werd hij ook nog aartsdiaken. Hij fundeerde bij testament enkele studiebeurzen¹³⁵ .

306. - (n° 141) 7 jan. 1682. De prins van Parma, gouverneur van België, heeft aan de Gentenaars de oude privileges teruggegeven die de Franse koning hen ontnomen had na de verovering van de stad op 9 maart 1678. Zij kregen de macht over de stadspoorten terug, de sleutels van de stad kwamen terug in de handen van de hoogbaljuw en de kapiteinschappen van de burgerwacht werden weer opgericht. De stad mocht op haar kosten 40 grote kanonnen laten gieten en munitie van oorlog bestaande uit buskruit en kanonskogels laten aanmaken voor een bedrag van 30.000 florijn. De laatste drie punten, hoewel in het vooruit-

zicht gesteld, gingen niet in vervulling.

De gouverneur-generaal van de Zuidelijke Nederlanden was sedert 1680 Alexander Farnese, tweede zoon van de hertog van Parma. Hij was een zwaarlijvig en beroerd man die geen paard meer kon bestijgen en wiens glorierijke naam alleen maar zijn onbekwaamheid en het algemeen verval des te beter deden uitkomen, zoals Adrien Foppens het in zijn geheime memoires uitdrukt¹³⁶.

307. - 26 januari 1682. Op die dag werd ons land door een overstromingsramp getroffen doordat een zware storm enige zeedijken deed begeven. Meerdere plaatsen liepen onder water hoofdzakelijk in Holland, Zeeland, Vlaanderen en Brabant en in verschillende ervan verdronken mensen en dieren.

Inderdaad twee dagen na de springvloed van 24 januari teisterde een zware noordwesterstorm het mondingsgebied van de Schelde, de Maas en de Rijn. Het opgestuwde water veroorzaakte grote overstromingen. Wat de Zuidelijke Nederlanden betreft overstroonden vele polders langs de grens met Zeeuws-Vlaanderen : in het westen gebeurde dit in Sint-Anna ter Muiden, Lapscheure, Moerkerke en Watervliet ; in het centrum rond Sas van Gent; en in het oosten in Wachtebeke en Liefkenshoek. In Kallo begaven de zeedijken en het land overstroomde tot bij het Vlaamse Hoofd. Verderop landinwaarts overstroonden op de linker Scheldeoever Zwijndrecht, Melsele, Beveren en Kruibeke. Op de rechter Scheldeoever was het al niet beter : In Dendermonde stond het water zo hoog in de straten dat men er met schuiten kon varen. De Rupel en de Dijle traden eveneens buiten hun oevers en veroorzaakten watersnood in Brabant. Veel mensen verdronken. Op de tijdgenoten maakte die overstromingsramp een diepe indruk¹³⁷.

308. - In maart 1682 rees een ernstig geschil tussen de kapittelheren enerzijds, de pastoor en de kerkmeesters anderzijds omwille van het beeld van de verzen Christus dat zij boven het kerkportaal aan de korenmarkt hadden laten aanbrengen en het beschadigde beeld van Sint-Veerle dat zij weggenomen hadden. De 7e dezer verkregen de kapittelheren van de Raad van Vlaanderen een voorlopig vonnis dat de verwijdering van dit beeld beval. De pastoor en de kerkmeesters verhinderden de uitvoering van dit vonnis omdat zij daarvoor tot de 9e de tijd gekregen hadden. Op die dag moest het vonnis dus onherroepelijk uitgevoerd worden niettegenstaande de pastoor en de kerkmeesters de onrechtvaardigheid ervan aantoonde in een verzoekschrift (*m. a. w. zij voerden het vonnis niet uit*). Zonder daarmee rekening te houden kwam apparitor Wauters om drie uur in de namiddag met twee van zijn assistenten naar het huis van de pastoor en terzelfdertijd gingen twee anderen naar het huis van de kerkmeesters Ghoetgheluck en Lucas de Haze en arresteerden hen (*d. w. z. consigneerden hen thuis*) De apparitor en zijn assistenten gingen daarna een maal nemen in

de herberg De Cleene Sterre op de korenmarkt. 's Anderendaags wilden de pastoor en de kerkmeesters omwille van de lieve vrede heel het gewrocht van het nieuwe portaal weghalen en het beeld van Sint-Veerle op zijn oude plaats terugzetten. Toen de werklui met de afbraak begonnen, verzetten de parochianen zich daartegen en dreven hen tot driemaal toe weg, bij zover dat het vonkje van een rel op korte tijd een uitslaande brand werd wat groot schandaal verwekte en levensgevaar betekende voor al de kapittelheren maar vooral voor de proost, deken Nicolaus de Smet en de anderen. Zij vluchtten in de sacristie en de kapittelzaal om zich aan de volkswoede te onttrekken en hun leven veilig te stellen. De kanunniken die de mis in het koor bijwoonden werden ook bedreigd, vooral D. Smet (sic) die celebreerde. Daarna ging het volk naar het huis van de pastoor en verjoeg er de apparitor en zijn vier assistenten, forceerde de tuindeur aan de kant van de straat en gingen naar het huis van de hiervoor genoemde kerkmeesters waar zij eveneens de twee assistenten wegjoegen. Om verder onheil te voorkomen ging op 12 dezer C. D. Coene, kerkmeester en advocaat bij de Raad van Vlaanderen Vlaanderen in naam van de pastoor en de kerkmeesters naar Brussel waar hij in de Privé-raad een verzoekschrift neerlegde waarin Zijne Koninklijke Majesteit op de hoogte gebracht werd van het vonnis, in de Raad van Vlaanderen gewezen.

De Privé-raad hervormde het vonnis, door het een staat te geven (*d. i. de uitvoering ervan op te schorten*)¹³⁸ en stelde commissarissen aan om haar te informeren. Die commissarissen waren de bisschop van Gent en Ampl. D. de voorzitter van de Raad van Vlaanderen.

Nadat de kapittelheren aan de pastoor en de kerkmeesters hadden laten weten dat zij in de Raad van Mechelen een actie zouden instellen om de uitvoering van dit vonnis te beletten stuurden zij daarheen hun advocaat. Hij bleef daar tot de 16e van deze maand, d. i. tot op de dag dat het vonnis van de Privé-raad die hij – zonder succes echter - te Brussel had willen beletten, geregistreerd werd (*m. a. w. kracht van gewijsde had gekregen*). De advocaat van de kapittelheren had er bijgevolg vruchteloos tijd en moeite in gestoken.

Ondertussen werden verschillende verzoeningspogingen ondernomen zowel door de kapittelheren als door de Ampl. D. voorzitter (*van de Raad van Vlaanderen*). Die van de eersten waren onbespreekbaar en die van de laatste waren de redelijke, reeds eerder geformuleerde voorstellen nl. dat de pastoor en de kerkmeesters een nieuw beeld van Sint-Veerle zouden laten maken en op het fronton van de kerk plaatsen in de plaats van de Verrezen Zaligmaker, 2° dat één of twee kapittelheren een zetel zouden krijgen in de kerkfabriek en de armen-dis, naast de pastoor, de kerkmeesters en de dismeesters, 3° als deze twee punten niet konden aangenomen worden dat dan aan de kapittelheren een vrije terugkeer naar hun oude kapel zou verleend worden. Deze drie punten werden verworpen als tegenstrijdig met de redelijkheid en het contract van translatie.

Daarop deed de Ampl. D. voorzitter andere voorstellen : 1° Een nieuw beeld van Sint-Veerle zou op kosten van de kerk gemaakt worden en geplaatst, zoals het hoort, onder het beeld van de Zaligmaker, 2° de kosten door het geschil veroorzaakt zouden door de pastoor en de kerkmeesters gedragen worden, 3° om een duurzame vrede te garanderen zouden de kapittelheren naar hun oude kapel mogen terugkeren. Die laatste twee punten konden niet aanvaard worden omdat ze indruisten tegen de rechtvaardigheid en het contract van translatie, het eerste wel op voorwaarde dat de kerk niet zou gehouden zijn dit beeld te laten repareren als het in de toekomst zou beschadigd of verminkt worden.

Deze voorstellen werden aan de pastoor en de kerkmeesters gedaan in het huis van de Ampl. D. voorzitter zowel op 4 augustus als op 16 november. Tenslotte werden beide partijen op 4 december afzonderlijk op het bisschoppelijk paleis ontboden bij de bisschop en de voorzitter als koninklijke commissarissen. Die spoorden beide partijen tot verzoening aan om groter schandaal te voorkomen en vroegen hen de voorwaarden van een overeenkomst onderling te bespreken. Op 20 januari 1683 compareerden de afgevaardigden van beide partijen in het bisschoppelijk paleis voor de koninklijke commissarissen en raadsheer Van der Brugghe waar de onzen de onredelijke voorstellen van het kapittel aanhoorden. De pastoor deelde die, op 30 januari, in een vergadering te zijnen huize mee aan de abt van Sint-Pieters als patronus van onze kerk en aan de edelen en notabelen van de parochie. Ze onthaalden die op hoongelach, verwierpen ze eenstemmig en bleven mordicus vasthouden aan de akte van translatie en de koninklijke decreten.

Op 3 februari tenslotte verschenen de partijen gezamenlijk in het bisschoppelijk paleis voor de koninklijke commissarissen en raadsheer Van der Brugghe waar zij de blijvende onenigheid vaststelden en derhalve wrokkig uit elkaar gingen.

Op 4 februari ontvingen de pastoor en kerkmeester Coene de voorzitter (*van de Raad van Vlaanderen*) die zij met veel inspanning naar hun zienswijze konden doen overhellen nl. dat een beeld van Sint-Veerle zou geplaatst worden op kosten van de kerk die ook de kosten van het geschil zou dragen. Onzeker van de houding van raadsheer Van der Brugghe lieten zij hun voorstel bij hem bepleiten door raadsheer Van den Meersche en konden hem ook in die richting doen neigen. (f° 143) Uiteindelijk kwamen op 6 februari de pastoor en de kerkmeesters bijeen op het stadhuis (om geen argwaan te wekken) waar zij na rijp beraad besloten twee afgevaardigden naar Brussel te sturen om de Privé-raad te informeren zoals de commissarissen voorgeschreven hadden. De pastoor en advocaat Coene gingen er als afgevaardigden heen en op de dag dat zij er aankwamen werd het vonnis gewezen in de geest van de pastoor en de kerkmeesters. Daarin werd geordonneerd dat de kapittelheren zich tevreden dienden te stellen met het voorstel door de tegenpartij gedaan te weten dat het beeld van Sint-

Veerle onder het beeld van de Verrezen Christus zou geplaatst worden, zoals het hoort, met als onderschrift in gouden letters : ECCLESIA COLLEGIATA Stae PHARAILDIS AD D. NICOLAUM. Aan de voeten van het Christusbeeld werd terzelfdertijd een chronogram geplaatst: eXCeLsUs trIUMphaVIIt DeUs (wat 1682 geeft).

En zo kwam deze hevige twist tot bedaren met grote en nutteloze kosten voor het kapittel.

De Privé-raad of Geheime Raad was één van de drie Collaterale Raden naast de Raad van State en de Raad van Financiën die door het edict van Keizer Karel van 1531 ingesteld werden. Hij had een ruime bevoegdheid op politiek-juridisch en een controlerende op wetgevend gebied. Hij was samengesteld uit 12 juristen onder de leiding van een edelman en was de sterkste steun van het vorstelijk gezag.¹³⁹

Conradus Vander Brugghe, raadsheer in de Raad van Vlaanderen woonde in de veldstraat met zijn echtgenote Joanna Maria (zonder vermelding van de familienaam), zijn 5 kinderen, een secretaris, 2 meiden, en 2 knechten. Zijn zuster Aldegonde woonde bij hem in¹⁴⁰.

309. - Op 2 mei 1682 kreeg Cornelius Sneps een vrije sepulture in het koor voor de som van 132 florijn in dewelke op 3 mei zijn echtgenote D. Petronella Angelina Goijvaert plechtig begraven werd. Omdat op die plaats de overlappende grafzerk van Franciscus Cornelis moeilijkheden ging veroorzaken vergunden en lieten de pastoor en de kerkmeesters voor dezelfde prijs een nieuwe sepulture maken aan de zijingang van het koor langs de kant van de sacristie. Zij gaven hem de wettige eigendomstitels en kwijtschriften.

Cornelius Sneps woonde in 1681 in de predikherenlei met zijn echtgenote P.A. Goovaerts, een dochtertje Angelina van 7 maand oud en twee dienstmeiden¹⁴¹.

310. - Op 3 mei 1682 verschenen voor de eerste maal in het lof de confraters van de broederschap van het Allerheiligste Sacrament, heropgericht met de instemming van de bisschop die zijn goedkeuring aan de regels ervan gegeven had. Zij zijn ten getale van acht : de pastoor , de onderpastoor, de kapelaan, Petrus Lombaert, Guilielmus Vincent, Judocus Couseijn, Jacobus Wijckaert, Petrus Van den Berghe, Petrus Van Dale, Anthonius Van Hemst, Adam Alazia, Christianus De Neef en Franciscus ... (niet ingevuld). Hun aantal groeide zinderogen aan tot stichting van het volk omwille van hun aanwezigheid in het lof op iedere zondag door het jaar en in de mis en het lof voor het Allerheiligste op iedere vrijdag.

Zij zijn met zijn achten, schrijft Nottingham maar hij somt er 13 op !

311. - Op 17 augustus 1682 kwamen de pastoor en de kerkmeesters met mees-

ter steenhouwer Jakob Pieters overeen om voor de som van 900 florijn en 6 pattacons de marmeren onderbouw te maken van het tabernakel van het Allerheiligste sacrament. Het werk was af in 168... (*niet verder ingevuld*)

Eigenlijk kostte die onderbouw 24 florijn en 8 stuivers meer, wat de waarde is van 6 patagons.

312. - Op 7 september 1682 overhandigde meester orgelbouwer Nicolaus Langle aan de pastoor en de kerkmeesters het grote en het kleine orgel. Ze waren in de vereiste vorm afgewerkt. Zij betaalden hem daarvoor 800 florijn. Voor het eerst werden ze bespeeld op de feestdag van de kerkwijding.

De feestdag van de kerkwijding valt in het bisdom Gent heden ten dage op 23 oktober voor al de kerken waarvan de wijdingsdag niet bekend is.

313. - Op 25 november 1682 lieten Dla. de weduwe Serwauters en haar zoon in het koor van onze kerk een zerk plaatsen op haar vrije sepulture die zij daar voor 120 florijn gekocht hadden. De pastoor en de kerkmeesters overhandigden haar de 36 florijn die zij verschuldigd waren als kosten van het geschil en als morele schadevergoeding.

Welke de aard van dit geschil geweest is vermeldt Nottingham niet.

314. - (f° 144) Op 24 november 1682 lieten de confraters van de broederschap van het Allerheiligste Sacrament hun confrerievaandel maken. Het heeft hen ongeveer 700 florijn gekost en het was op 24 juni daarop afgewerkt en uitgesteld.

Het octaaf van Sint-Niklaas, patroonheilige van onze kerk werd dit jaar plechtig gevierd. De pastoors celebreeerden 's ochtends op plechtige wijze de H. Mis.

315. - Op 25 november 1682 beloofden Dlae Anna en Isabella Gheeraerts, allebei g. d., en zusters van R. D. Joannes Gheeraerts eertijds kanunnik van onze kerk dat zij na hun overlijden een eeuwigdurende plechtige octaaf zouden funderen ter ere van Sint-Nicolaus bisschop en daarenboven zes H. Missen in de week : iedere maandag en dinsdag één tot lafenis van de ziel van hun broer kanunnik, iedere woensdag en donderdag één tot zielelafenis van Dla. Anna en iedere vrijdag en zaterdag één voor Dla. Isabella. Dit moeten mijn opvolgers naleven en mogen zij hun leven lang deze verplichting en belofte door de pastoor plechtig aangeaan indachtig zijn.

316. - Op 31 januari 1683 werd een algemene collecte gehouden in iedere parochie van onze stad ten voordele van diegenen die in de polders en in heel Vlaanderen in nood verkeren tengevolge van de overstromingen van 26 januari

1682. In onze parochie bracht die 20 florijn, 20 stuivers en 2 penningen op. *Nottingham schrijft 20 flor. 20 ass. 2. Als een as hier ook de waarde heeft van een stuiver waarom schrijft hij dan niet 21 fl. ?*

317. - Door tussenkomst van onze bisschop Ill. & R. D. Albert de Hornes verleende onlangs Zijne Heiligheid paus Innocentius XI een volle aflaat die in alle parochiekerken van de stad, volgens een beurtrol, kon verdiend worden op iedere zondag gedurende een heel jaar. De bedoeling daarvan was de zondaars van de weg der boosheid af te keren en door een waar berouw tot God terug te brengen. De eerste kerk die aan de beurt kwam was de kathedraal, op 3 december 1682. In onze collegiale kerk gebeurde dit op de derde zondag van Januari 1683 en zo verder in alle andere parochiekerken. Aangezien echter van bij het begin deze devotie maar op een lauwe manier beoefend werd mag men vrezen dat het succes ervan eerder gering zal zijn en de voortgang teleurstellend.

318. - 1 maart 1683. De proost van onze kerk had in de kapel van Sint-Job de schatkist vergrendeld waarin het koffertje zat met de offergaven die hem (*d. i. het kapittel*) toekwamen en dit omwille van het recht dat eenieder heeft om over zijn eigendom te beschikken. In de gewone vergadering van de pastoor, de kerk- en dismeesters werd besloten die grendel te verwijderen. De pastoor en kerkmeester advocaat Coene kweten zich daarvan zonder enig protest vanwege de betrokkene.

319. - Op 25 april 1683, beloken Pasen, celebreerde onze parochiaan R. D. David Burchgrave, baccalaureus in de theologie, op plechtige wijze zijn Eerste H. Mis in onze collegiale kerk. Dit gebeurde met de assistentie van zijn broers-priester, Carolus als diaken en Joannes als subdiaken, en met de pastoor, hun aller doopheer, als ceremoniemeester.

320. - Op 20 mei 1683 ontstond een geschil tussen de pastoor en de kerkmeesters enerzijds en de kapittelheren anderzijds over het beeld van Sint-Veerle dat krachtens het koninklijk besluit moest geplaatst worden aan het grote portaal van onze kerk. De onenigheid bestond hierin dat de pastoor en de kerkmeesters het oude, herstelde en versierde beeld wilden aanbrengen i. p. v. een nieuw (f° 145) wat de kapittelheren wilden verhinderen steunende op een verzoekschrift dat zij bij de Raad van Vlaanderen ingediend hadden. Daarop verschenen beide partijen tweemaal in het bisschoppelijk paleis voor de bisschop en Ampl. D. de voorzitter van de Raad van Vlaanderen als koninklijke commissarissen en keurden de ontwerptekening ('modella') van het nieuwe beeld goed. Zij compareerden aldaar opnieuw op 5 oktober en werden het eens onder zekere milde voorwaar-

den, primo dat de pastoor en de kerkmeesters zouden zorgen voor de aanmaak van het nieuwe beeld dat er zoals het oude moest uitzien en waarvan het model door de bisschop eerst zou goedgekeurd zijn, secundo dat de kapittelheren het oude beeld zouden overnemen en alle uitgaven gedaan voor de herstelling ervan zouden vergoeden en dat dit beeld zijn plaats zou krijgen tegen het fronton van de Sint-Veerlekapel. Het nieuwe beeld kostte 36 florijn, de herstelling van het oude heeft veel meer gekost.

321. - Op 9 juni 1683 legateeerde de echtgenote van procureur Scheemaeker 50 florijn aan de armen van alle Gentse parochiekerken.

322. - Op 5 juli 1683 betaalde dismeester Joannes Crombien 132 florijn voor een vrije sepulture in het koor van de kerk in dewelke op 30 juni daarvoor zijn echtgenote Petronella begraven was geworden. Hij is een groot weldoener van de kerk die gedurende verschillende jaren waskaarsen schonk om voor het Allerheiligste te laten branden, twee overdag en één 's nachts. *In de rand* : Hij stierf op 6 juni 1691 en werd aldaar twee dagen later plechtig begraven. *Die randnoot is de allerlaatste inbreng van Nottingham geweest. Hij stierf 6 maanden later.*

323. - Op 12 juli 1683 overleed Dla. Maria Baete echtgenote van boterhandelaar Judocus Lijts. Zij legateeerde aan de kerk 100 florijn en schonk evenveel aan de armen van de parochie.

324. - Op 13 juli 1683 begon Joannes Scheerlinck, ontvanger van onze parochie, de rekeningen van de kerkfabriek over te leggen van de jaren 1677 t. & m. 1681. Dit nam drie dagen in beslag en gebeurde in aanwezigheid van de pastoor, vier kerkmeesters en drie dismeesters. De kerk moet hem 1856 florijn, 18 1/2 stuiver en 4 penningen. *Nottingham schrijft : ll. 309 – 9 – 9 cum 4 deniers seu oboli. Met die laatsten worden waarschijnlijk penningen bedoeld.*

325. - Op 4 augustus 1683 legde dezelfde ontvanger de rekeningen over van de vacante kapelanijen wat de gehele dag in beslag nam. Daaruit blijkt dat hij aan de kerk 1332 florijn, 13 stuivers en 10 penningen moet.

326.- Op 5 augustus 1683 begon hij de rekeningen over te leggen van de broederschap van het Allerheiligste Sacrament, die hij 's anderendaags kon afsluiten. Daaruit blijkt dat de kerk hem 181 florijn en 6 1/2 stuivers moet. Volgens deze drie afrekeningen zou de kerk hem 1461 florijn en 9 stuivers verschuldigd zijn.

Uit Nottinghams tekst blijkt dat de kerk aan de ontvanger verschuldigd was : 1856 fl., 18 1/2 st., 4 p. + 181 fl., 6 1/2 st. = 2037 fl., 25 st., 4 p. en dat hij aan de kerk 1332 fl., 13 st., en 10 p. moest. De kerk moest hem dus 705 fl. en 12 stuivers (op 6 penningen na) en niet 1461 florijn en 9 stuivers.

327. - Op 3 augustus 1683 werden publieke gebeden voorgeschreven voor de bevrijding van Wenen dat belegerd werd door een Turks leger van 150.000 man met 300 stukken geschut. In onze kerk werd een plechtige mis evenals een lof gecelebreerd tegen de heidenen. Dit gebeurde door de proost met toestemming van de pastoor aan wie het kapittel beloofde dat dit niet als precedent zou gebruikt worden. Zij zouden hem per 1 augustus een document daarover ter hand stellen, wat zij tot op heden niet gedaan hebben.

328. - (f° 146) Op 12 september 1683 kwam er een einde aan de belegering van Wenen door de Turken. Ze was op 6 juni van dit jaar begonnen. De vijand werd verslagen en op de vlucht gedreven. Zijn geschut, al de tenten en krijgsvoorraden werden buit gemaakt en 6000 man gevangen genomen evenals hun opperbevelhebber, de vizier, en dat tot grote vreugde van heel Europa met uitzondering van Frankrijk. Dit wapenfeit werd op 22 september in onze stad met luister gevierd: met vreugdevuren, klokkengelui, kanonvuur en het afschieten van ontelbare vuurpijlen wat tot acht uur in de avond geduurd heeft.

329. - Op 11 oktober 1683 schonk Dla. Joanna de Hameis, g. d., aan de kerk in volle eigendom een weide van enkele bunders gelegen te Kalken op voorwaarde dat met de opbrengst daarvan – en evenredig daarmee – een aantal missen zouden gecelebreerd worden tot lafenis van haar ziel en die van de weldoeners van de kerk.

330. - Op 3 november 1683 verliet ons R. D. Jacobus Pieron. Hij was onze onderpastoor sedert 9 februari 1678. Hij was gepromoveerd tot pastoor van Sint-Walburga, één van de vier pastoraten van Oudenaarde. De koning was er de begever van. Hij werd opgevolgd door D. Joanes Coosseijn afkomstig van 'Tricht', baccalaureus formatus in de theologie, gepromoveerd in de derde lijn. Hij had reeds twee disputen gehouden in het vooruitzicht van een licentie daarin. Het vicariaat had hem op 15 oktober jl. aanvaard.

Jacobus Pieron was door de bisschop benoemd tot pastoor van de tweede portie van Sint-Walburga te Oudenaarde op voordracht van de koning die als graaf van Vlaanderen het patronaatsrecht bezat. Het vicariaat had daar niets mee te maken zoals uit het register van begeving van beneficieën blijkt. De begever was de bisschop en niet de koning zoals Nottingham schrijft. Pastoor Georges Van Daele, zijn voorganger te Oudenaarde had spontaan geresigneerd¹⁴² waar-

door *Pieron 'de jure ordinario' d. i. zonder aan een concursus deel te nemen, kon benoemd worden. De nieuwe onderpastoor schrijft zijn naam in de parochie-registers als Cousijn. Hij was een 'Trajectensis', (een 'Trichtenaar') wat zowel van Utrecht als van Maastricht kan betekenen.*

331. - Dit jaar was er geen plechtige viering van het octaaf van onze patroon-heilige Sint-Niklaas bij gebrek aan middelen. Dit was de eerste maar ook de laatste keer.

332. - Op 30 september 1683 werd een plechtige requiemmis gecelebreerd met gelui van de drie klokken, ter intentie van al diegenen die tijdens het beleg van Wenen het leven verloren. De celebrant was de proost. Vooraf hadden de kapittelheren om het gebruikelijke salaris verzocht waarin de pastoor en de kerkmeesters hen voldoening schonken. Dit voorbeeld van vroomheid om voor hun zielen te bidden vond navolging in de andere kerken van de stad zowel in de parochiale als in de reguliere.

333. - Op 9 oktober 1683 compareerden de pastoor en de kerkmeesters voor de schepenen om hen met aandrang te verzoeken de bestrating rond de kerk te herstellen en te herleggen waar nodig. Na hun argumenten aanhoord te hebben weigerden zij daaraan te voldoen. De pastoor voelde zich dan ook niet verplicht het kerkhof met keien te plaveien waarop de magistraat dan toch maar aan het verzoek voldeed.

334. - Op 16 december 1683 werd een nieuw houten altaar geplaatst in de kapel van de Naam Jesus op kosten van Dla. Spanhove, zuster van C. D. Speeckaert eertijds onze kerkmeester. Later werd die op haar kosten beschilderd en met een beeld van de Naam Jesus versierd. Enkele jaren later zorgde zij voor een marmeren afsluiting aan deze kapel.

335. - (f° 147) Op 18 april 1684 werden drie nieuwe vrije sepulteren gemaakt, een aan de ingang van het koor aan de kant van de sacristie voor D. Cornelius Sneps, een andere voor de familie van Carolus Schelluaert, procureur van de schepenen van gedele en een derde voor de familie van Jacobus Goetgheluck onze kerkmeester. Met de uitgedolven aarde werd de vloer van de sacristie opgehoogd nadat alle kasten eruit verwijderd waren. Een nieuwe biechtstoel werd erin geplaatst en enkele vrome beelden ter versiering. Later kwam er een wasbekken dat op enkele voeten hoogte geïnstalleerd werd om slechte geuren te vermijden en werd zij met een dubbele deur afgesloten. Het werk was af op 5 mei evenals de kasten voor de ornamenten, die gerepareerd en geschuurd werden.

336. - Op 14 maart 1684 stierf R. D. Philippus Schijters. Hij was pastoor van Sint-Michiels gedurende 2 jaar en drie maanden en voordien pastoor te Waregem gedurende 30 jaar.

Het gaat om pastoor Philippus de Schietere, magister Artium.

337. - Op 8 mei 1684 werd op kosten van N. Dla. Guilielmina de Bloijs, g. d. een marmeren altaar opgericht en een marmeren afsluiting geplaatst aan de kapel van de H. Moeder Anna. Meester Gerardus Pick voerde dit werk uit voor 156 florijn. Het was af op 24 juni.

338. - De vloer van die kapel werd op kosten van de broederschap opgehoogd en geplaveid met marmeren tegels. Daaronder werd een gemeenschappelijke grafkelder gemaakt voor de leden van die broederschap zowel mannen als vrouwen. Ieder van hen betaalde daar zes florijn voor. Uit die kapel werd de sepulture verwijderd van meester Christiaan Claijsman en overgebracht naar het koor rechtover die van meester Joannes Crombien. De broederschap betaalde voor die laatste sepulture aan de kerk 66 florijn. De overige 54 florijn moet de familie en de erfgenamen van Claijsman betalen. De pastoor en de kerkmeesters stonden die sepulture voor 120 florijn af omwille van de vele gunsten die de kerk van deze familie mocht ondervinden.

339. - Rond die tijd schonk de familie van Aegidius van Wabeke waaronder zijn vrome echtgenote Anna Maria Felicitas Backaert uit de parochie van Sint-Salvator aan het beeld van de H. Moeder Anna een kleed van zijde doorweven met bloemen in gouddraad. Het had een waarde 120 florijn .

340. - Op 31 mei 1684 arriveerden in de kerk, geschonken door D. Nicolaus Smet, 6 grote houten kandelabers bestemd voor het hoogaltaar. Hij betaalde er 54 florijn voor. Die moeten nog op zijn kosten verguld worden waarvoor hij ... (*niet ingevuld*) betaalde.

341. - Op 1 juni 1684 stierf in de Heer Er. D. Adrianus Poelman, gegradueerd kanunnik en aartspriester van het bisdom Gent, president van het seminarie en eertijds pastoor van Sint-Martinus. Hij werd de derde juni plechtig begraven. Aartsdiaken Crock celebreerde in aanwezigheid van de bisschop en de abt van Drogen.

Adrianus Poelman was licentiaat in de theologie, ° Nevele als zoon van Geraard en Joanna van Herreweghen. Hij was pastoor van Eke, Zwijnaarde en Sint-Martinus geweest. Hij werd aartspriester op 9 oktober 1674, gegradueerd kanunnik van het Sint-Baafskapittel op 2 april 1677 evenals president van het bisschoppelijk seminarie¹⁴³.

342. - (f° 148) Op 14 juni 1684 deden de gezusters Dlae. Anna en Elisabeth Gheeraerts g.ds. een schenking met de warme hand aan de kapel van Sint-Veerle in onze kerk, getuige de pastoor, de kerkmeesters en de notaris-publiek Wissaert. Die schenking bestond uit alle ornamenten van die kapel en alle andere zaken die zich na hun overlijden in de kasten ervan zouden bevinden.

343. - Op 25 augustus 1684 werd het grote portaal van onze kerk geschilderd en krachtens het koninklijk decreet voorzien van het opschrift onder het beeld van Sint-Veerle en van het chronogram onder het beeld van de Verrezen Christus. De kerk betaalde daarvoor aan de schilder 15 florijn.

344. - 18 augustus 1684. Onze kerk werd na de vespers geprofaneerd door bloedstorting. Bij het zien van onnoemelijke daden die een zekere Burick, geboortig van onze parochie, met een lichtekooi uitvoerde die hij op een wellustige wijze tot in de kerk achterna gezeten had, had een naijverige soldaat hem – ter hoogte van het grote portaal – met een stok geslagen en hem zodoende een wonde toegebracht waaruit bloed vloeide dat van daar tot aan het zuiderportaal liep langswaar het overvloedig naar buiten stroomde (sic). Diezelfde dag nog bracht de pastoor de bisschop op de hoogte van die gebeurtenis. In afwezigheid van de deken en de aartsdiaken nam hij echter geen enkele beslissing. 's Anderendaags informeerde de curia de bisschop over de echtheid van de feiten nadat de promotor de aanwezigheid van bloed in de kerk vastgesteld en getuigen gehoord had. Om 4 uur in de namiddag verklaarde de bisschop dat de kerk geprofaneerd was en dus gereconcilieerd moest worden. Hij gelastte zijn secretaris de pastoor op te dragen het nodige te doen om de kerk 's anderendaags, zondag 20 augustus, gesloten te houden. Alleen om 3 uur in de namiddag mocht een homilie gehouden worden zonder lof waarna de kerk terug onmiddellijk moest gesloten worden.

Drie dagen lang hebben de kapittelheren de goddelijke diensten gecelebreerd in de kapel van Sint-Veerle waaronder op zondag de 20ste maar zonder lof noch predicatie zoals overeengekomen. Aangezien echter enkele lijken moesten begraven worden en enkele kinderen gedoopt riep de pastoor bij de bisschop de dwingende noodzakelijkheid van een reconciliatie in. Daarop gelastte die de deken van de kathedraal met de uitvoering van de reconciliatie van het kerkhof wat om 5 uur 's namiddags in aanwezigheid van de clerus gebeurde.

Op 22 augustus kwam de bisschop op aandringen van de pastoor naar de kerk. Om 10 uur werd hij aan het grote portaal door de kapittelheren ontvangen. Hij kuste er het kruis, werd met wijwater besprenkeld, driemaal door de proost bewierookt en processiegewijs naar het hoogaltaar geleid waar hij neerknielde op het 'faldistorium' waarna allen naar het kerkportaal terugkeerden waar de bisschop het water wijdde dat voor de reconciliatie zou gebruikt worden. Ver-

volgens knielde hij neer op het 'faldistorium' dat ondertussen daarheen gedragen was, reciteerde enkele gebeden en ging processiegewijs met de clerus rondom de kerk terwijl hij overal wijwater sprenkelde. Teruggekomen aan het kerkportaal bad hij opnieuw, trad daarna de kerk binnen en ging processiegewijs naar het hoogaltaar terwijl hij de litanie van alle heiligen bad waar de clerus op antwoordde. Daar wijdde hij het water vermengd met zout, asse en wijn waarmee hij van daar uit al sprenkelend viermaal langs binnen de kerk rondging evenals in al de kapellen en rond al de altaren. (f° 149) Aan het einde van de derde rondgang besprenkelde hij nadrukkelijk de met zand afgetekende plaats waar bloed gevloeid had. Daarna ging hij – nog altijd met pontificale gewaden bekleed – naar het hoogaltaar waar hij de gewone gebeden reciteerde om zich daarna in de sacristie terug te trekken na aan de gehele kerk zijn zegen gegeven te hebben. Ondertussen werd het hoogaltaar en al de andere altaren terug van al hun ornamenten voorzien waarvan zij vóór de wijding ontdaan waren en werden de klokken geluid. Daarop schreden de bisschop, de aartsdiaken en R. D. Van der Moeren met koormantels bekleed naar het hoogaltaar gevolgd door de secretaris, de ceremoniemeester en andere leden van de clerus om de mis te celebreren. Nadien celebreerde de pastoor in opdracht van de bisschop de mis aan een ander altaar.

En zo was de kerk na een voor alle parochianen bedroevende onderbreking van drie volle dagen tot hun grote vreugde gereconcilieerd. Het schelmstuk van één man had een geheel volk verstoord, één slechterik een gehele menigte in droefenis gedompeld.

Een 'faldistorium' is een plooibare X-vormige bisschopszetel met armleuningen maar zonder rugleuning. Het wordt als mobiele troon door bisschoppen en kardinalen gebruikt en voorzien van een kussen ook als bidstoel¹⁴⁴.

NOTEN

¹²⁹ Begrafenisregister van de Sint-Niklaasparochie.

¹³⁰ o. l. v. M. Cloet, o. c., noot 20.

¹³¹ Dictionnaire de Spiritualité ascétique et mystique, doctrinaire et historique. Tome X, col. 264. Paris 1980. - E. Rembry. Le P. Marc d' Aviano. La Délivrance de Vienne en 1683. Voyage de Marc d' Aviano dans les Pays – Bas en 1681. Brussel 1884.

¹³² J. Decavele. Uit het Gentse rariteitenkabinet. Wonderbaarlijke gebeurtenissen op de vrijdagmarkt, in Toerisme in Oost-Vlaanderen, 33 (1984), 26-30.

¹³³ F. de Smidt. Het westportaal van de Sint-Niklaaskerk te Gent. in Verhandelingen van de K. Vl. Acad. voor Wet. Lett. en Sch. Kunsten van België. Klasse der Schone Kunsten, jg. XXXII, nr. 24. 1970.

¹³⁴ L. A. Collinez, o. c., noot 9, 231.

¹³⁵ E. Ossieur. Judocus Goethals. Primus van de universiteit van Leuven (1662-1742) in Vlaamse Stam 30 (1994), 1-31. - N. B. W. 15 (1996).

¹³⁶ Aangehaald in H. Pirenne. *Histoire de la Belgique*. Dl 3. 5e ed. s. d.

¹³⁷ M. K. E. Gottschalck. *Stormvloed en rivieroverstromingen in Nederland*. Deel III. Assen, Amsterdam. 1977, 293 en vlg.

¹³⁸ K. Stallaert. *Glossarium van verouderde rechtstermen ...* Leiden 1890. Daarin komt 'status' of 'staat' 'niet voor, wel stateren = 1. Een zaak in dezelfde toestand houden, 2. opschorten, staken.

¹³⁹ Rob. Van Roosbroeck, *in Twintig Eeuwen Vlaanderen*. Deel 2, Hoofdstuk I en VII.

¹⁴⁰ *Status Animarum*, o. c., noot 2, folio 13ro.

¹⁴¹ *Status Animarum*, o. c., noot 2, folio 64vo.

¹⁴² RAG. Fonds bisdom, Sint-Baafs, Reeks B 156, fo 113.

¹⁴³ E. A. Hellin, o. c., noot 53, 212 en 280.

¹⁴⁴ o. l. v. R. Lesage, o. c., noot 18, s. v. Faldistoire.

E. OSSIEUR
('t vervolgt)

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE

Op 20 april 1898 stelde Hermann Van Duyse, in de rubriek "Borduursels - Oudheidkundig Museum, nrs. 844-845 - XVIIIe eeuw" in het Frans een fiche op over

Geborduurde wapenschilden van de Nering der Molenaars

Vroeger was het vak van molenaar van zeer groot belang.

Voor wat Gent betreft kan men zich daar rekenschap van geven door een blik te werpen op het Panoramisch zicht van 1534.

Gespreid over het grondgebied van het St-Baafsdorp en op dat van St-Pieter, bereikten de molens hun grootste dichtheid op Akkergem waar er zijn binnen de stadsomwallingen en op de vestingsmuren zelf.

De molens zijn talrijk op Meulestede en wettigt de naam "stad van de molens" die gegeven werd aan deze wijk.

De Molenaars bezaten een gildehuis dat gelegen was in het centrum van hun bevoorradingsplaats, nabij de Korenmarkt, de Spijker en de graanstapelhuizen. Dit huis: de *Windas* reeds vermeld in de XIVe eeuw, werd in 1530 door de Nering afgestaan aan de Vrije Schippers die op deze plaats hun nu nog bestaand gildehuis bouwden.

Door de Carolijnse Concessie werden de Molenaars samengevoegd met de Olieslagers die, zoals zij, de wind en het water als drijfkracht gebruikten.